

[0013] **Evert.** *Yen âde Romance uwt Schotlân.*

It hat faeks gjin tafal west, dat it alderearste wurk fan de greате ballade-komponist, *Karl Loewe* (1796-1869) (1) 'Edward' wie (Opus I nû. 1 (2)).

It oangripende forhael fan de soan, dy't syn heit formoarde, om 't syn mem him dat ynstutsen hie, moast dizze kunstner wol twinge ta it op muzyk setten fan de Dútske oersetting út it Skotsk, fan *Johann Gottfried von Herder* (1744-1803).

Doe't ik okkerdeis wer ris *Salverda's* 'Hiljuwns Uwren' (3) bistudearre en de ballade 'Evert' lies (s. 101), kaem my de muzyk fan *Loewe* wer yn 't sin en dêrtroch ek de oersetting fan *Herder*. My tocht doe, dat de oerienkomst fan *Salverda's* dicht mei dat fan *Herder* wol sa great is, dat men jin it ûntstean fan 'Evert' net los tinke kin fan dy syn 'Edward'. De ballade yn it Skotsk koe ik út 'The British Classical Authors' (4), dat ik kaem der ta: de trije teksten njonken inoar to lizzen. As men it niisneamde wurk op s. 28 opslacht, sjocht men, dat dêr bigjinne 'Ancient Scottish Popular Ballads and Songs' (Us oandacht wurdt efkes ôflaet nei in dicht fan *Gavin Douglas* (1474-1522), dat op dyselde side stiet en bisibbe is oan Gysbert Japicx' 'Wolkomm' freugde fenne Wrâd,'). Efkes fierder, op s. 30 stiet dan: Edward, Edward.

Herder seit fan syn 'Edward' ((5) s.19) 'Noch lege ich ein altes, recht schauderhaftes schottischer Lied bei, das ich unmittelbar aus der Ursprache habe.' en op s. 236 set er ûnder de namme fan de ballade: 'Schottisch. (Aus Percy Relig. Vol. I p. 57).' *Herder* jowt dus dúdlik op, dat er it oerset hat út it Skotsk. *Salverda* lykwols seit wol, dat 'Evert' 'yen âde Romance uwt Schotlân' is, mar hy seit net, dat hy it út it Skotsk oersette.

As men nou de trije dichten njonken inoar stalt, kin men neigean, oan hokfoar foarm *Salverda's* 'Evert' it neist bisibbe is, oan de âlde Skotske of oan de Dútske.

(Foar twa kear deselde rigel is hieltiten dy rigel mar ien kear ôfprinte; de útrop 'O' efter eltse twadde en fjirde rigel is weilitten. *Herder's* 'Edward' waerd oernommen út (2)).

Neffens myn bitinken is it tal oerienkomsten mei *Herder's* 'Edward' wol sa great, dat tafal út to sluten is. It is eins mar ien kear, dat de oerienkomst mei it Skotsk-Ingelsk it greatst liket, nammentlik de wurden: 'Uwz haucke-bloed wier nea. ..' en dan kin it brûken fan it wurd 'haucke' noch wol forklearre wurde mei it net-bikend-wêzen fan in Fryske namme foar 'Geier' .

Dat dêrfoaroer de oerienkomsten mei *Herder's* 'Edward' slim great binne, blykt suver út alle kouplettten. Elts sil, as er wurd foar wurd, rigel foar rigel neigiet, dy lytsere en greatere oerienkomsten sels fiele kinne; wy folsteane nou mei ien of mear foarbylden út elts kouplett: I. 1. *Herder* hat 'drap' net oernommen, by *Salverda* fine wy it ek net werom; de foarste rigels fan H. en S. binne suver allyk.

4. de bitsjutting fan de Skotske rigel hat *Herder* hielendal foroare (And I had nae mair bot hee); hy set der hiel hwat oars foar yn 't plak 'und das, das geht mir nah!' en it is dizze rigel fan *Herder*, dy 't

(fuortsetting op side 58)

Edward, Edward.

I.

1. Quhy dois zour brand sae drop wi' bluid,
2. And quhy sae sad gang zee?
3. O, I hae killed my hauke sae guid,
4. And I had nae mair bot hee.

II.

1. Zour haukis bluid was nevir sae reid,
2. My deir son, I tell thee.
3. O, I hae killed my reid-roan steid,
4. That erst was sae fair and free.

III.

1. Zour steid was auld, and ze hae gat mair,
2. Sum other dule ze drie.
3. O, I hae killed my fadir deir,
4. Al as! and wae is mee!

IV.

1. And quhatten penance wul ze drie for that?
2. My deir son, now tell me.
3. Ile set my feit in zonder boat,
4. And Ile fare ovir the sea.

V.

1. And quhat wul ze doe wi' zour towirs and zour ha',
2. That ware sae fair to see?
3. Ile let thame stand til they dounfa',
4. For here nevir mair maun I bee.

VI.

1. And quhat wul ze leive to zour bairns and zour wife,
2. Quhan ze gang ovir the sea?
3. The warldisroom, let thame beg throw life,
4. For thame nevir mair wul I see.

VII.

1. And quhat wul ze leive to zour ain mither deir?
2. My deir Son, now tell me.
3. The curse of hell frae me sall ze beir,
4. Sic counsels ze gave to me.

1

Dein Schwert wie ist 's von Blut so rot
und gehst so traurig da?
Ich hab' geschlagen meinen Geier tot
und das, das geht mir nah!

Deines Geiers Blut ist nicht so rot,
mein Sohn, bekenn' mir frei.
Ich hab' geschlagen mein Rotros tot
und s' war so stolz und treu.

Dein Ross war alt und hast nicht not,
dich drückt ein and'rer Schmerz.
Ich hab' geschlagen meinen Vater tot,
und das, das quält mein Herz!

Und was wirst du nun an dir thun?
mein Sohn das sage mir.
Auf Erden soll mein Fuss nicht ruh'n,
will wandern über's Meer!

Und was soll werden dein Hof und Hall?
So herrlich sonst, so schön!
Ach immer steh's und sink und fall',
ich werd' es nimmer seh'n!

Und was soll' werden aus Weib und Kind,
wann du gehst über 's Meer?
Die Welt ist gross', lass' sie betteln drin,
ich seh' sie nimmer mehr!

Und was soll deine Mutter thun?
mein Sohn, das sage mir.
Der Fluch der Hölle soll' auf euch ruh'n,
denn ihr, ihr rietet's mir!

Evert.

Ho iz dijn swird fen bloed so read?
Ho rinst' so truerig, soon?
Ick sloeg daer mey mijn haucke dea,
In dat dogt my so oon.

Uwz haucke-bloed wier nea so read,
Siz, soan! het hestu dien?
Ick sloeg ijnn' haest mijn schimmel dea,
Fol moed in trouw az yen.

Dyn âde die nin minsche kwea,
Dy druwckt yen oore smert.
't Iz heyte-bloed: - uwz heyt sloeg'k dae,
Dy gruwle dolgt't my 't hert.

In ho, ho schil't nu gean mey dy?
Wier hinne mey so'n wee?
Hier iz nin rest, nin doer foar my,
'k Gean oppe stee ney see.

Ho schil ' t den mey dijn huwz in hoaf?
To wrâd nin moayer, soan!
't Mey stean aef fâlle in sinckje ijn 't stoaf,
Foar my iz alles stoarn.

Het schille den dijn wijf in bern?
Azte omtorckste oppe see?
Och! - biddelje fen hern to hern,
My let her wol noch wee.

In het, het schil dijn memme nu?
Siz my dat eack, mijn soon!
De helle-flock dy leyt op jo,
Y hisne er my to oon.

Salverda laette ta: 'In dat dogt my so oon'.

II.2. 'I tell thee' hat *Herder* net oerset: *Salverda's* 'het hestu dien' heart by 'bekenn' mir frei'.

III. 3.5. 'dich drückt ein and'rer Schmerz'
 'und das, das quält mein Herz'
 is hast letterlik werjown troch:
 'Dy druwckt yen oore smert
 'Dy gruwle dolg't my 't hert'

IV. 3. *Herder* hat 'boat' net oernommen, by *Salverda* mist it nou ek.

V. 1. De 'towirs' binne yn beide oersettingen net mear to finen en *Salverda* hat wer omtrint deselde rigel as *Herder*:

'Und was soll werden dein Hof und Hall?
 'Ho schill't den mey dijn huwz in hoaf?'

VI. 1. it 'leive to' is net werom to finen by *Herder*, ek net by *Salverda*.

VII. 1. ek dit 'leive to' is net oerset wurden; *Herder's* en *Salverda's* rigel hawwe in soad fan inoar: 'Het schil dijn memme' - 'was soll deine Mutter'.

De twa oersettingen kin jitte fan sein wurde, dat 'Evert' him ek rhytmysk better by *Herder's* 'Edward' oanslút as by it Skotsk-Ingelske 'Edward Edward'. My tinkt, dat dit der allegearre op tsjut, dat *Salverda Herder* syn oersetting kend hat. Dochs hawwe wy ús ôf to freegjen: Koe er de Skotsk-Ingelske tekst ek en hoe stie it mei syn kunde fan dy tael'? Ik mien, dat de lêzing, dy't Joast Hiddes Halbertsma yn 1836 oer *Salverda útsprutsen* hat, en dy't opnommen waerd yn *Canne* syn opstel 'De Fryske dichter J.C.P. Salverda' (6) dêr in andert op jowt. Wy lêze op s. 112: 'Heechdútsk forstoe er goed; Frânsk matich; Gryksk en Latyn neat. Ik siz dit lêste dêrom, omdat ús neisieten...sizze scoenen, det er de 'âlde talen forstien hie, sa fêst is syn gong, sa kant sit alles yn elkoar, sa'n klassyk oansjên habbe syn rimen. '

Hie *Salverda* it Ingelsk(-Skotsk) wol forstien, dan soe *Halbertsma* 1789-1869) - hy koe *Salverda* (1783-1836) tige skoan - soks grif sein hawwe. Nou 't wol it Frânsk en it Dútsk neamd waerden, meije wy oannimme dat *Salverda* it Ingelsk (-Skotsk) net forstie. Dêrfoaroer stiet it fêst, dal er it Dútsk genôch bihearske, om dêrút yn it Frysk oer to setten; soks blykt dúdlikernôch út syn 'Lenore' ('Ney Bürger'), 'Simmerdeuntje' ('Fen fierens nei Hölty), 'Sankje' (Frey ney Hölty) en 'Doecke in Swobk' (Ney it Tjutsck fen Kleist.)

Gearfetsjend kin, neffens my, sein wurde: *Salverda* hat 'Evert' oerset út it Dútsk, net út it Skotsk-Ingelsk. Wol men de wearde fan *Salverda's* oersetting hifkje, dan moat men fan *Herder's* 'Edward' útgean.

BOARNEN.

1. Emil Naumanns illustrierte Musikgeschichte. Vierte Auflage. 1919 (s. 525; s.528)
2. Carl Loewe Album. Band II. Carl Rühle's Musikverlag, Leipzig (s. 46)
3. Hiljuwns Uwren fen J.C.P. Salverda, ijn sijn libben Schoallemaester to Wons. Nye Uwtjefte. To Ljeauwerd, by G.T.N. Suringar. 1858.

4. The British Classical Authors, by L. Herrig. Sixth Stereotype Edition. 1857.
2. Johann Gottfried v. Herders sämtliche Werke in vierzig Bänden 1852 Sechszehnter Band, Stimmen der Völker in Liedern.
6. Canne R.W., De Fryske dichter J.P.C. Salverda, 'Fryslân', Tael- en Skriftenkennisse. 1918.

Utert

J. Jansen.